

Čejka, Mirek; Krmíčková, Helena

Slovníček méně známých výrazů v českých textech Jakoubka ze Stříbra

In: Jakoubek ze Stříbra. *Dvě staročeská utrakvistická díla Jakoubka ze Stříbra*. Čejka, Mirek (editor); Krmíčková, Helena (editor). Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009, pp. 112-128

ISBN 9788021048430

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123895>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

SLOVNÍČEK MĚNĚ ZNÁMÝCH VÝRAZŮ
V ČESKÝCH TEXTECH
JAKOUBKA ZE STŘÍBRA

(Uvádějí se takové podoby slov, jaké se vyskytují v textu, tedy nikoli nejstarší zaznamenané a rekonstruované formy. Ze všech významových ekvivalentů jsou vybrány většinou jen ty, které jsou pro dané dva texty relevantní. Morfologická informace je omezena na takovou míru, aby byla možná identifikace tvarů dnes neobvyklých.)

A

a nebo ač ... a nebo ač spoj. *at' už ... nebo at' ...*

ač spoj. *ačkoli, i když*

ač by spoj. *jestliže by, kdyby*

an *ana, ano, ani, any, ana* spoj. *a on..., ale on ...*

antikristvie *n. uctívání Antikrista, rouhání*

artikul *m. článek, odstavec, paragraf*

asa *adv. aspoň*

B

bez čísla *viz číslo*

bez pochybenie *viz pochybenie*

beze lsti *viz lest*

bludný *adj. zavádějící, svádějící k bludu, jsoucí v bludu*

bojící *adj. ♦ anjel bojící anděl bojující, anděl zhoubce*

brada *f. vousy (na bradě) ♦ zřiediti bradu upravit si vousy*

brzý *adj. brz* *jmenný tvar rychlý, spěšný*

brzo / brzy *adv. rychle, náhle, snadno*

byť tehdy tedy by (*byť tehdy druhé [svátosti] lidé nepotřebovali nepotřebovali by tedy lidé druhé svátosti*)

C

cipressa *f. cypřiš*

Č

časný *adj. vezdejší, pomíjivý; opak k věčný*

částka / čiestka *f. malá část, dílek*

čelední *adj. čeleden* *jmenný tvar domácí, familiární* ♦ *děkovanie ... činí nás jemu zvláštny a čeledny*

čest *gen. sg. čsti* *f. důstojenství, sláva, pocta*

čin *m. skutek; způsob* ♦ *na tom čině v té věci, v tom ohledu; takto*

číslo n. ♦ bez čísla *bezpočtu*
čistě adv. *pěkně, dokonale*
čitelný adj. *citelný, vnímatelný smysly, pozorovatelný*
čítí ned. (*smyslově*) *vnímat, cítit; tušit, předpokládat*
črvek m. *červík*
Čtenie n. *evangelium, Písmo*

D

daremní adj. *marný, bez užitku, zbytečný*
darovati dok. i ned. *obdarovávat / obdarovat, obdařit*
daz dok. (archaický imperativ) *dej*
děvka f. *služebná dívka, služka*
dieka f. *dík, poděkování*
dívati se komu / čemu ned. *dívat se na někoho / něco*
divný adj. *podivuhodný, obdivuhodný; zvláštní, neobvyklý*
do sie chviele viz **sen** *dosud, doposud*
doba f. viz **v ta doba**
dobyti -budu, -budeš dok. *dosáhnout, získat, opatřit si; dobyté to, čeho bylo nabyto, dosaženo, co bylo získáno*
docházeti čeho ned. *poznávat něco*
dojítí čeho dok. *dosáhnout něčeho*
dokavadž adv. *dokud*
dokonaně adv. *dokonale, úplně*
dokonávati ned. *dokončovat, končit*
doktor m. *učený muž církve, teolog, univerzitní doktor*
dolejie adv. *níže*
dolóv adv. *dolů* ♦ *býti dolóv být oslabený, pokleslý, upadlý*
domněnie n. *domněnka, podezření*
doňavadž adv. *dokud, pokud; dokdy?, jak dlouho?*
dosahati ned. *dostihovat; postihovat rozumem*
dosáhnúti dok. *dostihnout, uchopit; domoci se něčeho; postihnout rozumem, pochopit*
dóstojný adj. *důstojný, hoden*
dotčenie n. *hmat*
dotýkanie n. *hmat*
dotýkavý adj. *hmatatelný*
doufanie [do-u-fanie] n. *naděje, důvěra*
dovести dok. *dokázat, prokázat*
dóvod m. *důkaz, odůvodnění, argument*
dovoditi ned. *dokazovat, dovozovat, uvádět důkaz*
druhé adv. *podruhé, zadruhé*
držeti part.pass. n. *drženo / držieno* ned. *zachovávat (např. zvyky), vyznávat (víru); považovat za*

dřeve adv. *kdysi; dřív*
dřevní adj. *předešlý, předcházející*
dvorně adv. *podivně, zle*

F

figura f. *obraz, tropus*

G

gloza / glosa f. *výkladová poznámka, glosa*

H

Hester vl. jm. f. *Ester*
hlédati v co ned. *patřit na něco, dívat se do něčeho*
hleděti hlez'u, hledíš k komu / čemu ned. *přihlížet k někomu / něčemu, dbát někoho / něčeho, starat se o někoho / něco*
hnát m. *kost, kloub, okončetina*
hněvník m. *zlostník; protivník*
hnúti dok. *pohnouti, povzbuditi, ponoukati*
hnutý viz **hnúti**
hodně adv. *(o přijímání svátosti oltářní) platně, ve stavu milosti posvěcující; právem*
holemý adj. *velký*
hotový adj. *připravený* ♦ *hotov býti být v pohotovosti, připraven*
hróza f. *hrůza; hrozba*
hrozný adj. *strašný, přísný; veliký, náramný*
hustě adv. *často, zhusta* ♦ *hustě mluví je výmluvný*

Ch

chovačka f. *chůva, pěstounka*
chutný adj. *příjemný, přívětivý, milý, dobré mysli*
chválený adj. *chvalitebný, slavný*
chvátavě adv. *spěšně, chvatně*
chýlíti se k komu, čemu ned. *mířit, směřovat, vztahovat se na někoho / k někomu*
chytrost f. *lstivost, úskočná lest, vychytralost*
chytrý adj. *chytrý, důmyslný; lstivý*
chyť gen. sg. *chytří* f. *chytrost, důmysl* (Odpověďev ... chytróm múdrých tohoto světa)

I

inhd adv. *hned, ihned*
ižádný zájm. (se záporem) *žádný, nikdo*

J**jednati** ned. *činit, konat, vykonávat, provozovat***jedné / jedno** adv. *jen, jediné***jeliž** adv. (*až*) *teprve***jieti** jmu imperfektum 3. os. pl. jiechu dok. *jmout, začít; chopit se, vzít* ♦ *jieti svého rozuma řídit se svým rozumem, vzít (svůj) rozum do hrsti***jímati** ned. *brát do zajetí, chytat, zatýkat***jistiti** *tvrdit, ujišťovat***jíti** po kom ned. *jít za někým, následovat někoho***K****k večerů** viz **večer****kacěrovati** ned. *prohlašovat za kacíře***kanon** na mši m. *canon missae, mešní kánon (neměnná část mše)***kapitula** f. *kapitola***kázen / kážen** f. *počestnost, slušnost, dobrý mrav; poslušensství, disciplína, služba***kaziti** -žu, -zíš ned. *rušit, odstraňovat, ničit***kdežto / ktežto** adv. a spoj. *kde; kdy, když; někdy* (chytrost *ktežto* taková berú sobě na pomoc)**kdy** adv. a spoj. *když, jestliže***klásti** -du, -deš o čem ned. *vykládat, poučovat***kličeti** klíču ned. *křičet, volat***kličiuící** adj. *křičící, volající; křikloun***kněžie** gen. sg. -ie f. sg. *kněžstvo, kněží***kochánie** n. *slast, rozkoš***kochati se** v čem ned. *mít zalíbení***končel** m. *konsul; radní; soudce***konečně** adv. *docela, až do konce***kořenný** adj. *základní, výchozí***kostel** m. *církev***kostelní** adj. *církevní***krópě** gen. sg. *krópě / krópěje* gen. sg. *krópěje* f. *krúpěj, kapka***křivda** f. *lež, nepravda***křivý** adj. *falešný, nepravdivý, lživý***který** zájm. neurč. *některý, nějaký***kuběnář** m. *smilník, děvkař; kněz nedodržující celibát***kus** m. *téma, věc, bod; kus viery článok víry***L****lahoditi sobě** ned. *libovat si; lichotit si***lajk** m. *světský člověk, nekňez***lékařstvie** n. *léčebný prostředek, lék*

lest gen. sg. lsti f. *úklad, úskok* ♦ *beze lsti bez přetvářky, upřímně*
letný adj. *dospělý; letitý*
libost f. *záliba, rozkoš*
lvový adj. *lví*

M

malitký adj. *maličký, malinký*
mdlý adj. *slabý, nepevný*
menšiti -šu, -šíš ned. *zmenšovat, zeslabovat, umenšovat*
metati ned. *házet* ♦ *metati důvody odůvodňovat, argumentovat, předkládat*
argumenty
metati se *házet se / sebou*
miera f. *míra* ♦ *u mieru s mírou, nemnoho, trochu*
mieti se ned. *počínat si, chovat se, jednat, vést si*
milost f. *láska*
milostivě adv. *s láskou, laskavě; milosrdně*
mirra / myrra f. *myrha*
mizera f. *bída, nouze; mizérie, ubohý stav*
mlčeti -ču, -číš ned. *čeho zamlčovati něco, mlčeti o něčem* (toho nemlčí
 Duch svatý)
mnieti ned. *mínit, domnívat se*
mšál m. *misál*
myšlenie / myslenie n. *myšlení, myšlenky*

N

náboženstvie n. *zbožnost, nábožnost, náboženská úcta*
najslačší adj. superl. *nejsladší*
náklad m. (často pl. náklady) *potřebné prostředky, výdaje, výlohy*
nalezač m. *původce, objevitel*
nálezek m. *(špatné) ustanovení, rozhodnutí; výmysl, smyšlenka, blud*
nalezenie n. *vyndález, výmysl, smyšlenka* (lidské nalezenie)
nalit' interj. a spoj. *hle; avšak; neboť, vždyť*
náměstek m. **1.** *zástupce; 2.* *nástupce, následovatel, následník*
nanu zájm. s předl. *na onu*
nápodobně adv. *podobně, analogicky*
napomenúti dok. *vybídnout, nabídnout, vyzvat*
napomínati ned. *vybízet, nabízet, vyzývat; ponoukat*
nardus m. *nard*
nátura / natúra f. *přirozenost; podstata, povaha*
naučený adj. *navyklý, naučený*
navedenie n. *návod, poučení, instrukce*
neb spoj. *nebo; neboť; protože*
nebezpečienstvie n. *nebezpečí; neklid, nejistota*

- nebezpečnost** f. *ohrožení, nebezpečí*
něbrž spoj. *ba, ano i; nýbrž, ale, ale naopak*
nehodně adv. *(o přijímání svátosti oltářní) neplatně, ve stavu hříchu; neprávem*
někda / někdy adv. *kdysi, někdy; jednou*
některak adv. *poněkud, trochu, do jisté míry*
nenadálý adj. *nečekaný*
neobracovati se na něco ned. *nedbat něčeho, nevšímat si něčeho*
neoptalý adj. *nevyzpytatelný, nevyzkoumatelný*
nepodobně adv. *nevhodným způsobem, pochybně*
nepodobný adj. *nevhodný, nenáležitý, nesprávný; hanebný*
nepochopnost f. *nechápatost; nepochopitelnost*
nepokorně adv. *netrpělivě, náhle*
nepravý adj. *nesprávný, nespravedlivý, nezákonný*
neroditi -z'u, -díš ned. *nechtít; imper. neroď ustaň, zadrž, nedělej, ne- (nerod'te dáti jiným strádati)*
neřád m. *nepořádek; zlořád, nešvar, nepravost*
neřádný adj. *nepřístojný; nezřízený*
nestatečný adj. *slabý, mdlý; neschopný*
nešpor m. *doba mezi polednem a večerem; odpolední, podvečerní bohoslužba (lat. vesperae)*
netbánie n. *nedbání, netečnost*
neúměrú adv. v *nezměrné, nesmírné, bezmezné míře*
neústupně adv. *nepovolně, neodvratitelně, zatvrzele*
nevěrný adj. *věrolomný, zrádný; lstivý, falešný; nešlechtný, špatný; neuvěřitelný; nevěřící v Boha, protivící se Bohu, bezbožný; malověrný; bludný, kacírský*
nevěrně adv. v *rozporu s pravou vírou; zrádně, lstivě, nepravdivě*
nevidomě adv. *neviditelně, netělesně*
nezachovávatí ned. *neudržet v sobě, vypouštět, vyvrhovat*
neznamenitě adv. *neznatelně, nenápadně*
nižádný adj. (se záporom) *vůbec žádný, naprosto nikdo, ani jeden*

O

- obecný / obecní** adj. *obyčejný, neposvěcený, profánní, laický*
oběd m. *jídlo, jezení; oběd*
obidovati / obědovati ned. *obědvat*
obléněti -ěju, -ieš dok. *zlenivět, ochabnout*
oblevovati ned. *polevovat, ochabovat*
oblibovati koho / co ned. *nacházet zalíbení v někom / něčem* ♦ *oblibovati sobě co osvojovat si něco*
obnoviti se ned. *obrodit se; vrátit se k něčemu*
obracovati se na co ned. *zaměřovat se na něco*

- obraženie** n. *odraz, odlesk*
- obstojný** adj. *kolem kterého se shromažďuje (stojí)*
- obveselenie** n. *radost, potěšení, útěcha*
- obyčej** m. *způsob; týmž obyčejem stejným způsobem, analogicky; vedlé obyčejě čeho po způsobu něčeho, jako něco; dodržování náboženských zvyklostí, předpisů*
- očítě** adv. *očividně, zjevně, nesporně*
- oddýchati / otdýchati** ned. *odpočívat, oddechnout si*
- odříkání / otríekání** n. *odříkávání (modliteb apod.)*
- odtavad / ottavad** adv. *odtamtud*
- oficiál** m. *biskupský úředník se soudní pravomocí*
- ohlédati** co ned. *vidět, pozorovat, zkoumat něco, dívat se nač*
- ohnutý** adj. *schopný modulace, pružný; pohotový, bdělý, připravený; otevřený vůči něčemu / někomu*
- ochtáb** m. *oktáv, osmidenní slavení svátku; osmý den po svátku (svátek v to počítaje)*
- okrocovati / ukrocovati** ned. *krotit, potlačovat*
- okázati** okažice dok. *vystavit na odiv; předstírat*
- okršlek / oksrlek** m. *okrsek, prostor, oblast* ♦ (vešken) *okršlek světa celý svět*
- okřstiti / okrstiti** -šču, -stíš dok. *pokřtít; okřstění pokřtění, křest*
- okušenie** n. *okoušení, ochutnání, chuťový vjem, zkušenost; chuť*
- okúšěný** adj. *pocitovaný, smyslově zakoušený, vnímaný*
- okušovati** ned. *ochutnávat*
- omeli / omelie** gen. sg. *omelie* f. *homilie, výklad Písma v kázání*
- opatrnost** f. *rozvaha, obezřetnost, prozíravost*
- opatřiti** co dok. *zajistit, připravit, přichystat; učinit opatření, předejít něčemu*
- opětovanie** n. *opakování, připomínání*
- opustěnie** n. *zanedbání, zpustnutí; zbavení (se), nedostatek*
- osádka** f. *menší křesťanská náboženská obec; skupina vyznavačů*
- osáhnúti** co dok. *postihnout smyslem, rozumem*
- ostati** dok. *zanechat něco / něčeho, odstoupit od něčeho*
- ostaviti** dok. *zanechat, odkázat*
- osvěcovati** ned. *činit posvátným, svatým, posvěcovat*
- osvědčovati** -uju, -uješ ned. *prohlašovat*
- osvětit** -cu, -tíš dok. *učinit posvátným, svatým, posvětit*
- ošklivost / ošliklivost** f. *nevolnost, zvracení; nechutnost, odporost (lat. nausea)*
- otjieti** otejmu, otjal dok. *připravit někoho o něco, odejmout někomu něco*
- otlúčený** čeho adj. *odloučený od něčeho, zbavený něčeho*
- otnutiti** dok. *odvrátit, zadržet od něčeho*
- otpor** m. / **otpora / odpora** f. *námítka, odporování*

otporný adj. *protichůdný, protikladný*
otpravovati ned. *odsuzovat, trestat, popravovat*
opustiti / odpustiti co dok. *zanechat něčeho, upustit od něčeho, přestat s něčím*
otstupovati na čem ned. *vzdávat se, zříkat se něčeho; odvracet se od něčeho*
otsúzenie n. *zavržení, zatracení; potupa*
ottrhnúti co komu dok. *vzít, odejmout někomu něco*
ovšem adv. **1.** *jistě, určitě*; **2.** *což teprve, natož pak*; ovšem již nyníjší časy *tím spíše v dnešních dobách*

P

padnúti od koho, čeho dok. *odpadnouti, odklonit se od někoho, něčeho* ♦
 padnúti od Boha
pamatovanie čeho n. *vzpomínání na něco, připomínání si něčeho*
pevně adv. *spolehlivě; důrazně*
pilně adv. *naléhavě, rozhodně* ♦ tím pilněji *tím naléhavěji*
písmo n. *zákon, příkázání; Písmo svaté, bible*
plný adj. *zevrubný, důkladný*
počestnosť f. *uctivost, pocta*
počísti -čtu, -čteš komu co k čemu dok. *započíst někomu něco k něčemu*
 (počteno jest jemu k spravedlnosti)
poctivost f. *pocta, úcta*
podobně adv. *vhodně*
podobný adj. *slušný, náležitý, pravděpodobný* ♦ *nenie podobné není pravděpodobné*
podvoj gen. sg. *podvoje* m.; nom. du. *podvoji veřej(e), práh; podvoj, horní trám dveří*
pohaniti -ňu, -níš dok. *pohanět, zahanbit*
pohodlný adj. *vhodný, příhodný*
pohoniti ned. *obsílat, pohánět k soudu*
pocházeti ned. *vznikat, vycházet; pocházeti v co vnikat, vstupovat do něčeho*
pochop m. *chápaní, interpretace smyslu*
pochopný adj. *schopný pochopit, porozumět; pochopitelný*
pochybenie n. *chyba, omyl* ♦ *bez pochybenie bezpochyby, nepochybně, určitě*
pójčiti dok. **pójčovati** ned. *připustit / připouštět, uznat / uznávat*
pojítí dok. *vzniknout, vzejít, nastat, uskutečnit se*
pokáti se čeho dok. *učinit pokání z něčeho*
pokládati -aju, -áš ned. *klást, vykládat*
pokrytě adv. *skrytě, potají, pokrytecky*
pokryťstvie n. *pokrytectví, přetvářka, licoměrnost*

- pokrytý** adj. *pokrytecký*
polepšiti dok. *opravit, napravit*
položenie n. *ustanovení, sepsání, vyličení*
položiti -žu, -žiš dok. *ustanovit; vyložit, povědět*
pomstítí dok. *ztrestat, potrestat někoho; pomstít se někomu*
poňavadž spoj. *poněvadž; neboť; pokud; když*
poníženie n. *pokoření se, pokora; ponížení*
popuzenie n. *pobídka, ponoukání; popud, příčina*
poručenstvie n. *odkaz, závět; dědictví*
poručiti komu koho / co dok. *zanechat, svěřit, odevzdat, dát do ochrany někomu někoho / něco*
pořknúti sě dok. *vymluvit se; mechanicky odřikat*
posluhovati -uju, -uješ ned. *udělovat, podávat (svátost oltářní)*
pósoba f. *působení; způsob*
pošerednilý adj. *poskvrněný*
potekú 3. os. pl. fut. ned. i dok. *poběží, rozběhnou se; viz téci*
pótka f. *strádání; tupení*
potlačovati koho ned. *hanobit, tupit, pokořovat někoho, odporovat někomu*
potok m. *potok; pramen, zdroj*
potomní / potomný adj. *budoucí, pozdější v čase; zpodstatnělé následovník, pokračovatel*
potuchnúti dok. *zaniknout*
potup m. / **potupa** f. *pohrdání, hanobení*
potupenie n. *pohana, pomluva, osočení*
potupiti koho / co dok. *potupit, zhanobit, zavrhnout, odmítnout někoho / něco; pohrdnout někým / něčím*
potupovanie n. *hanobení, pomluvy; pohrdání, nevážnost, odpor*
potupovati ned. *odmítat; viz potupiti*
potvrzený adj. *schválený, uznaný*
povaha f. *charakteristický rys*
pověrek m. *pověra; nepravá, bludná víra*
povolený adj. *připuštěný, takový, jemuž bylo dovoleno, aby ...*
povoněnie n. *čich*
povýšený adj. *(po)zvednutý* ♦ *nad obcí povýšení hodnostáři, představení obce*
povzdvižený adj. *povznešený, pyšný, zpupný*
požádati koho / čeho dok. *zatoužit po někom / něčem*
požitečný adj. *užitečný*
požiti -živu, -živeš dok. *stráviti, zažítí*
požrieti dok. *pozřít, pohlít, spolknout*
pracovati o co ned. *usilovat, snažit se o něco*
právě adv. *spravedlivě, pravdivě, podle pravdy; správně*

- pravice** f. ♦ na pravici *na čestném místě*
pravý adj. *pravdivý, správný, jsoucí v právu*
prázdný adj. ♦ *prázdná žena nevěstka*
prospěch m. *zisk, užitek; příspěvní, pomoc; prospěšnost*
prospievati ned. *mít prospěch; dařit se*
prostředek m. *prostřednost, bezvýznamnost, nicotnost (lat. mediocritas)*
proti předl. *naproti*
protiviti se ned. *stavět se na odpor; vzdorovat něčemu*
protivný adj. *špatný, zkažený, hříšný*
prsi m. du. a pl. *prsa, hrud'*
předcě adv. *dále kupředu, stále*
předjednati dok. *předem určit, stanovit; předem připravit (někoho / něco k něčemu)*
předjíti / předejiti předejdu, -eš ned. i dok. *předcházet, stát se v čase dříve, předtím (lat. praecurrere)*
přehrozný adj. *převeliký, přenáramný; velice strašný, velmi přísný*
překážeti komu ned. *klást překážky, bránit někomu*
překážka f. *překážka; potíž, nesnáz*
přestati od čeho dok. *zanechat něčeho, skončit s něčím*
přežívati (< přezúvati) ned. **1.** *přežívkovat, překusovat, kousat; 2.* *přemítat, uvažovat*
příčina f. *okolnost, vlastnost; podmínka, předpoklad*
příhoda f. *nepříznivá okolnost, nesnáz, nebezpečí*
přijieti -jmu, -jmeš dok. ♦ *přijetí prospěch z čeho míti prospěch z něčeho*
přijíti -jdu, -jdeš dok. ♦ *nic by jemu z toho nepřišlo nic by mu z toho nekynulo*
přílepšovati se ned. *polepšovat se, stávat se o něco lepším*
příležeti -žu, -žiš (k) čemu ned. *náležet k něčemu, vztahovat se na něco*
příměšovati se komu ned. *připojovat se, přimykát se, lnout k někomu, stýkat se s někým*
přimiesiti se v koho / co dok. *přimísit se, vstoupit do někoho / něčeho*
přirozenie n. *podstata, základ, přirozenost, přirozená povaha; původ*
přisporiti dok. *rozmnožit, rozhojnit, přidat*
přistúpanie n. *přijímání svátosti oltářní*
přistúpati k čemu ned. *přidávat se, přistupovat k něčemu*
přistupovati ned. ♦ (k večeři Páně) *přijímat svátost oltářní*
přisvěcený adj. *posvěcený*
příštie n. *příchod, přijítí*
přivazovati ned. *zavazovat, ukládat*
přižrieti viz **požrieti**
pučiti -ču, -číš ned. *pučet, rašit*
pústenník m. *poustevník*
puška f. *nádoba, schránka, svatostánek*

R

- raditi se** ned. ♦ netak jsú se radili *nedostatečně si rozvázili*
- rozděleně** adv. *odděleně, samostatně*
- rozdvojený** adj. *jsoucí výsledkem roztržky, rozdvojení, rozkolu, schismatu*
- rozpáčiti se** -ču, -číš se na čem dok. *přijít do rozpaků, zviklat se, dát se odradit*
- rozpakovati se** ned. *rozvažovat, přemítat; pochybovat, rozmýšlet se*
- rozpustiti** dok. **rozpúštěti** ned. *uvolnit / uvolňovat, rozptýlit / rozptylovat*
- rozsátý** adj. *rozesetý, rozšířený*
- rozslabovati** ned. *uvolňovat*
- rozsuzovati** CO ned. *chápat něco, rozumět něčemu, brát v úvahu něco*
- rozum** m. **1.** *mysl, výklad (např. Písma)* viz také **jieti** a **vzieti**; **2.** *moudrost, pochopení, postižení smyslu*
- rozumně** adv. *moudře; srozumitelně*
- róžený** adj. *růžový*
- rynk** m. *náměstí, tržiště*
- rytěrovati** -uju, -uješ ned. *bojovat; být vojákem*

Ř

- řád** m. *stav, postavení; pořádek, ustanovení* ♦ *tiem řádem podle téhož ustanovení*
- řehola** -e f. *ustanovení, pravidlo; řehole*
- řiditi se** ned. k čemu *řídít se něčím, podřizovat se něčemu; chystat se k něčemu*
- řiedný** adj. *řádny* ♦ *Řiedný výklad Glossa ordinaria*
- řmot** m. *hřmot, hluk*

S

- sahati** v CO / več ned. *zasahovat do něčeho, působit nač*
- sbožie** n. *bohatství, majetek*
- sččkati / sččkati** dok. *vyčkat, počkat*
- sen** si, se zájm. ukaz. *tento ...* ♦ *do sie chvíle dosud; až do sěhož až doposud*
- shóry** adv. *shora*
- scházenie** (od schoditi se) n. *shromažďování, scházení se*
- scházěti** na čem ned. *být něčeho / v něčem nedostatek*
- síla** f. *moc, síla* ♦ *v jeho síle chodil jest*
- sjednati se** na / v čem dok. **1.** *dorozumět se o čem, shodnout se na čem, srovnat se;* **2.** *vyrovnat se, stát se rovným*
- skonánie** n. *konec, dokončení*
- skrytie** n. *skrytí, ukrytí, úkryt*
- skutek** m. *projev, realizace (duše jedná skutky duše se manifestuje svými projevy)*
- slavnost** f. *sláva*

- slíbený** adj. ♦ slíbená země *zaslíbená země*
složiti dok. *zrušit, odstranit*
slušeti -ěju, -ieš ned. **1.** *slyšet, poslouchat* ♦ kdyžto se hude na húsle, tehdy slušie to; **2.** *přislušet, náležet, slušet se* (to slušie k celé obci); **3.** *slušie* neosob. modál. *je třeba, má se*
slušný adj. *vhodný, správný, náležitý*
směti ned. *odvažovat se, troufat si*
smiesiti -šu, -síš dok. *přimísit, přimíchat, smísit*
smočovati ned. *navlhčovat, smáčet, zavlažovat*
smysleti -šl'u, -sliš ned. i dok. *chápat, pochopit, (po)rozumět*
smysliti dok. *promyslet, vymyslet*
sobiti, sob'u, sobíš ned. ♦ sobiti sobě *přisvojovat si*
sprostný adj. *prostý, upřímný, bezelstný; nevzdělaný*
spolkem adv. *spolu, zároveň, dohromady*
ssáti ssu, sseš ned. *sát*
stanoviště n. *stanový tábor, ležení*
starosta m. *starý muž, otec*; f. *stará žena*; **starosty** *rodiče*
statečný adj. *dostatečný, účinný, platný, řádný*
státi stanu, staneš dok. *stanout, postavit se*
státi stoju, stojíš po čem ned. *usilovat, snažit se oč*
stav m. *postavení*
staviti dok. *překazit, zabránit, zadržet*
stavovati -uju, -uješ ned. *potlačovat, zbraňovat, zakazovat, odstraňovat*
stkavka f. *škytavka*
stred gen. sg. *strdí* f. *med*; *medový plást, strdí*
střízvy adj. *střízlivý*
stupen m. *sestup / vzestup po stupních, po svahu; svah*
svatokupec m. *kdo obchoduje se svátostmi, s duchovními hodnotami nebo hodnostmi*
svatokupečstvie n. *prodej nebo propůjčování duchovních hodnot za peníze*
svoditi -z'u, -díš **1.** *svádět*; **2.** *klamat*
svrchní adj. *vrchní, horní*

Š

- školní** adj. *scholastický, universitní* ♦ doktorové *školní universitní mistři*
šlechtič m. *vznešený, ušlechtilý člověk*
špitál m. *nemocnice, chudobinec*
štěp m. *strom (hlavně ovocný)*

T

- táhnúti se / tiehnúti se** -nu se, tiehneš se ned. k čemu *směřovat, tihnout k něčemu, zaměřovat se na něco*

tako adv. (*právě*) *takto, takovýmto způsobem*
téci -ku, -češ ned., futurum poteku ... *běžet, utíkat*
tesklivý adj. *smutný, zarmoucený*
tesknost gen. sg. -i f. **1.** *smutek, zármutek*; **2.** *omrzlost, omrzení, nuda* (již nechám toho, abych také tesknost neučinil těm, ješto tyto řeči budú čísti)
točízto adv. *totiž*
tovařistvie / tovaříšstvie n. *společenství, společnost*
tratiti ned. *ztrácet; zvracet, blít*
trest gen. sg. *trsti/třsti třtina, rákos*
třevo n. *střevo*; nom. pl. *třevo vnitřnosti*
tvárnost / tvářnost f. *podoba; krása*
tučný adj. *úrodný, bohatý*
tudiež adv. *rovněž tam, tamtéž, na stejném místě*

U

ubepečiti koho dok. *ujistit někoho, zaručit bezpečnost někomu*
učinitel m. *tvůrce, původce, stvořitel*
učistěnie n. *očistění*
udávati ned. *podávat, poskytovat*
úfati v koho ned. *doufat v někoho, spoléhat se na někoho, důvěřovat, věřit někomu*
uhroziti dok. *zastařit, nahnat hrůzu, naplnit hrůzou*
ucházěti -ěju, -ieš ned. *ztrácet se, odcházet, mizet, ubývat* (nic té svaté oběti neucházie)
uchladiti -z'u, -díš dok. *ochladit*
ukrásti přič. min. *ukral* dok. *ukrásti, ukradl*
ukrutník m. *tyran*
uloženie n. *příkaz, pokyn, zadaný úkol*
umělý adj. *znalý, vzdělaný, učený*
uměnie n. *učenost, vědění, vědomosti*
úmysl m. *obsah myšlení, mínění*
upriemě / upriemo adv. *zpříma; upřímně*
upriemný / upriemý adj. *rovný, přímý; upřímný*
upúšťěti -ěju, -ieš ned. *opouštět*
urozený adj. *šlechtný*
úřad m. *hodnost, funkce, posláni, úkol*
ustavenie n. *ustanovení, rozhodnutí; předpis, zákon*
ustaviti / vstaviti dok. *postavit, umístit*; *ustaven / vstaven umístěn*
uvierý, uvirý adj. *křivý, zkroucený, zborcený*
uvoditi -z'u, -díš; přech. přít. *uvodě* ned. *uvádět, přivádět*
užitek, užítky m. *prospěch*

V

v skutce *ve skutečnosti, skutečně*

v ta doba / v ta doby *tehdy*

vážiti *co ned. čerpat něco (vodu)*

vdýchati *vdýšu, -eš ned. vdechovati (lat. inspirare), vnuknouti*

večeré *n. (substantivizované adj.) večer, západ ♦ k večerú / k večerů kvečeru, navečer (lat. ad vesperam také k večerní pobožnosti, nešporám)*

ved' *adv. vždyt', věru, totiž*

vedlé *předl. ve shodě s čím, přiměřeně čemu*

vědomie *n. vědomí si něčeho, vědomost, známost*

věrný *adj. věřící, pravověrný*

věsti *vedu, -eš ned. vykonávat, provozovat ♦ z toho vedú z toho vyvozují*

vidomý *adj. viditelný, zjevný, patrný*

vijilí / vijiljí *-ie f. noční bohoslužby před velkými svátky, vigilie*

víněnka *f. bobule vína, hroznové víno*

vjíti *vendu / vejdu, -eš dok. v co / več stát se něčím ♦ vjíti vzhůru vystoupit nahoru, vzhůru*

vnitřní *adj. (proti zevnitřní) vnitřní (proti vnější) ♦ věci vnitřnie podstatné (lat. substantialia)*

volený *adj. vyvolený*

voliti *vol'u / voli, volíš ned. volit, vybírat (si) ♦ z tohoť já nevolím tomu nedávám přednost, tomu nejsem nakloněn*

volný *adj. ze své vůle, svévolný*

vpustiti *-šču, -stíš dok. vpustit, vložit, seslat*

vrbie *n. vrboví, porost vrb*

vrtlánie *n. pochyby, reptání*

vřieti *vru, vřeš ned. 1. vřít; 2. hořet, planout*

všetečně *adv. opovážlivě, drze, nerozvázně*

vtělovati se *ned. vtělovat se, být přijímán do těla; spojovat se, sjednocovat se s něčím*

vtip *m. důvtip; nápad, domněnka*

vvěsti *dok. zavést*

vybraný *adj. vzácný, vyvolený*

vydanie *n. ustanovení*

vydati (se) *ke komu, k čemu dok. ♦ vydaný k Bohu obrácený k Bohu, odevzdaný, oddaný Bohu*

vydělati *dok. udělat, zhotovit; vytesat*

výklad *viz také říedný*

vykládati *ned. vysvětlovat, objasňovat*

vymlúvati *ned. hlásat, sdělovat řečí, vyjadřovat*

vymluven(ý) *adj. omluvený (aby pána služebník ... vymluven jsa přede všemi)*

vypraviti dok. *vypovědět, vyslovit, vylíčit, popsat* ♦ *vypraviti chválu vynachválit*
vyřenie / vyřčenie n. *výrok, rozhodnutí, rozsudek*
vyřknutie n. *výrok, nález, rozhodnutí, rozsudek*
vysvědčiti -ču, -číš dok. *potvrdit svědectvím, dosvědčit*
vytržený adj. ♦ *vytržený z sebe kdo nad sebou ztratil vládu, kdo je bez sebe*
vyvoditi -z'u, -díš ned. *vydávat (vůni), rodit (ovoce)*
vzácnost f. *vznešenost, důstojnost*
vzácný adj. *milý, příjemný*
vzdělati se na čem dok. *zlušlechtit se, kultivovat se, vyrůst na něčem*
vzdělávati ned. *vytvářet, pěstovat*
vzhóru adv. *vzhůru, nahoru*
vzieti vezmu, -eš dok. *vzít; přijmout, dostat* ♦ *vzieti rozum(u) porozumět, přijít k rozumu*
vztrhnúti se dok. *zvednout se, povstat, strhnout se; vzbudit se*

Y

ymna f. *hymnus, chvalozpěv*

Z

zakaliti se dok. *zakalit / zkalit se* ♦ *zakalila se v své tváři zachmuřila se, zamračila se ve své tváři*
založenie n. *odůvodnění, důkaz, podklad*
zamluvenie n. *řeči, povídání, povídačky*
zamucovati ned. *zarmucovat; zneklidňovat*
zamútiti dok. *zarmoutit; zneklidnit*
západ m. *západ, zánik* ♦ *západ světa konec světa*
zapalovanie n. *horkost, zápal, rozpálenost*
zapierati -aju, -áš ned. *popírat, zamítat*
zaslúženie n. *zásluha*
zástěra f. *zastření; rouška*
zatměný adj. *zaslepený*
zatvrzenie n. *tvrdohlavost, zatvrdilost*
zavázanie n. *závazek, slib, smlouva*
zavrci zavrhu, zavržeš dok. *zavrhnout, odmítnout*
zbroditi -z'u, -díš dok. *potřísnit* ♦ *zbrozený zbrocený*
zdravý adj. *zdravý, neporušený* ♦ *za zdravého života*
zdržěti -žu, -žíš dok. *ochránit, zachovat, udržet*
zesnúti dok. *usnout*
zetřítí dok. *rozmělnit, rozetřít*
zevnitř adv. *zevně*
zevnitřní adj. (proti vnitřní) *vnější* ♦ *věci zevnitřní případy (lat. accidentalia)*

- zjěviti** dok. *vyjavit, projevit; oznámit, prozradit*
- zkaliti** dok. *znečistit, pošpinit*
- zkaziti** co dok. *poškodit něco, ublížit něčemu; zničit něco*
- zklamati / sklamati** -aju, -áš koho dok. *oklamat, splést někoho*
- zkušovati** ned. *zkoumat, přezkušovat, přezkoumávat*
- zlatohlav** m. *(purpurové) sukno protkané zlatem, zlatý brokát*
- zlatohlavový** adj. *purpurový, nachový*
- zle** adv. *neprávem*
- zlost** f. **1.** *zloba; 2.* *zlý, špatný skutek, nepravost, hřích*
- zmařilost** f. *zkaženost*
- zmeškalý** adj. *zpozdilý, liknavý; nedostatečný*
- zmeškati** dok. *zanedbat; připravit o něco*
- zmiěřiti** -řu, -říš dok. *uvést na pravou míru, zmírnit*
- zmisati** zmišu, zmišeš, zmisě dok. *zmizet*
- zmýti** dok. *umýt*
- znamenanie** n. *význam, smysl*
- znamenati** -aju, -áš ned. *všimnout si, uvědomit si; označovat*
- znamenati sě** ned. *mít význam, značit, označovat; být znamením*
- znamenávati** -aju, -áš ned. *označovat, mít smysl, znamenat*
- znáti** -ám, -áš ned. *příznávat, že ...; hlásit se k něčemu*
- zóstavovati** ned. *(po)nechávat*
- zpět** adv. *obráceně, naopak*
- způsobile** adv. *dokonale, krásně*
- způsobovati sě** k čemu ned. *připravovat se, uzpůsobovat se k něčemu*
- zpravený** o čem adj. *poučený o něčem*
- zpraviti** dok. **1.** *dát zprávu, oznámit; 2.* *poučit*
- zpravovati** koho ned. *poučovat někoho o něčem, učit někoho něčemu*
- zpravovati sě / spravovati sě** čím ned. *řídít se něčím*
- zračovati sě** ned. *vyjevovat se*
- zřenie** n. *vidění, zření; zřetel*
- zřieti** zřu, zříš ned.; přech. přít. pl. *zřieće dívat se, nazírat na něco (z jistého hlediska)*
- ztahnúti sě** dok. *stáhnout se, smrštít se*
- ztřieskati** dok. *rozbít, roztříštit*
- ztvórnost / stvórnost** f. *tvorivost; vymyšlení*
- zúmysla** adv. *úmyslně, schválně*
- zvadlost** f. *skleslost, chřadnutí, mdloba*
- zváti** zovu, zovéš ned., přech. přít. zova, zovic, zovice **1.** *zvat; 2.* *nazývat*
- zvlastně** adv. *zvlášť*
- zvlástiní** adj.; jmenný tvar **zvlásten** *důvěrný, důvěrně blízký (dar zvlástiní Boží; děkovanie ... činí nás jemu zvlástiný a čeledný)*
- zvolenie** n. *vyvolení*
- zvolovati** -uju, -uješ ned. *volit (si), vybírat (si), vyvolovat (si)*

zžierati ned. *požírat, sežírat, žrát*
zžráti / **žžráti** zžeru, zžěřeš, zžěře dok. *sežrat*

Ž

žádost f. *žádostivost, lačnost, chuť*

žakovstvo n. *(nižší) klérus, klerici, studenti*

živel -vle m. *živá bytost; živočich*

život m. *život; tělo* ♦ za zdravého života *pokud je tělo zdravé, celé, nezraněné*

Zkratky slovních druhů a gramatických termínů

adj.	adjektivum, přídavné jméno
adv.	adverbium, příslovce
dok.	sloveso dokonavé
du.	duál, dvojné číslo
f.	substantivum femininum, podstatné jméno ženského rodu
gen.	genitiv, 2. pád
interj.	interjekce, citoslovce
m.	substantivum masculinum, podstatné jméno mužského rodu
n.	substantivum neutrum podstatné jméno středního rodu
ned.	sloveso nedokonavé
nom.	nominativ, 1. pád
part.pass.	participium passivi, přičestí trpné
pl.	plurál, množné číslo
předl.	předložka
příč.min.	přičestí minulé, <i>l-ové</i>
sg.	singulár, jednotné číslo
spoj.	spojovací prostředek (spojka, vztažné zájmeno)
vl.jm.	vlastní jméno
zájm.	zájmeno